

HÁMORI Antal

AZ ABORTUSZ BÜNTETENDŐ CSELEKMÉNYÉNEK KÁNONJOGI TÉNYÁLLÁSA (MAGYAR ÁLLAMI JOGI ÖSSZEHOSONLÍTÁSSAL)

BEVEZETÉS; 1. AZ ABORTUSZ FOGALMI MEGHATÁROZÁSA; 2. AZ IN VITRO MEGTERMÉKENYÍTÉS ÉS A MAGZATELHAJTÁS BÜNTETŐJOGI TÉNYÁLLÁSÁNAK PROBLEMATIKÁJA; 3. AZ EGYENES ÉS AZ ESHETŐLEGES SZÁNDÉKKAL ELKÖVETETT ABORTUSZ BÜNTETŐJOGI MEGÍTÉLÉSE ÉS ELHATÁROLÁSA, AZ OBJEKTÍV ÉS SZUBJEKTÍV TÉNYÁLLÁSI ELEMEK, A STÁDIUMOK; 4. AZ ELKÖVETŐK ÉS BÜNTETÉSÜK; 5. A KIKÖZÖSÍTÉS ELENEDÉSE.

BEVEZETÉS

Az Egyház tanítása szerint (is) az emberi élet – a születésellenes mentalitás terjedése, az abortusszal kapcsolatos állami jogi dekriminalizáció ellenére – a fogantatás pillanatától kezdve abszolúte védendő, az élethez való jog mindenféle csorbítása, így az előidézett abortusz is elítélendő, mivel egy ártatlan és védtelen emberi lény megsemmisítéséről van szó. Ennek megfelelően a hatályos Egyházi Törvénykönyv¹, az 1398. kánonjában, tartalmazza a magzatelhajtás büntetőjogi tényállását („Aki sikeresen magzatelhajtást végez, önmagától beálló kiközösítésbe esik.”²). Jól mutatja e büntetendő cselekmény (delictum) súlyosságát, hogy annak büntetni rendelése az Egyház legrégebbi büntető tradíciójában (hagyományában) is fellelhető; a törvényhozó az élet- és szabadságellenes bűncselekmények csoportjából egyedül az abortusznak szentel külön kánont, a többi tényállásokat együttesen tárgyalja; a büntetés a kiközösítés.

Sanchis, J. M. „*L'aborto procurato: aspetti canonistici*” című művét³ felhasználva, magyar állami jogi összehasonlítással szölok: 1. az abortusz fogalmi meghatározásáról, 2. az in vitro megtermékenyítés és a magzatelhajtás büntetőjogi tényállásának problematikájáról, 3. az egyenes és az eshetőleges szándékkal elkövetett abortusz büntetőjogi megítéléséről és elhatárolásáról, az objektív és szubjektív tényállási elemekről, a stádiumokról, 4. az elkövetőkről és büntetésükről, és 5. a kiközösítés elengedéséről.

¹ 1983. évi Codex Iuris Canonici (továbbiakban: CIC).

² „Qui abortum procurat, effectu secuto, in excommunicationem latae sententiae incurrit.”

³ *Az előidézett abortusz: kánonjogászai aspektusok.* Olasz nyelven megjelent: *Ius Ecclesiae.* 1989/2. sz. 663-677.

1. AZ ABORTUSZ FOGALMI MEGHATÁROZÁSA

Sanchis felhívja a figyelmet, hogy az (előidézett) abortusz kánoni fogalma nem esett egybe az orvosi, illetve erkölcsi értelemben vett abortusz-fogalommal. Véleménye szerint orvosi szempontból az előidézett abortuszt a magzat életképessé válása előtti terhesség-megszakításként, elvetélésként határozzák meg; a magzat életképessége alatt a méhen kívüli élethez szükséges fejlődési feltételek fennállását értik (Sanchis ezt a 28. héttől említi); ettől kezdve pedig nem abortuszról beszélnek, hanem „koraszülés”-ről (parto prematuro).

Erkölcsi oldalról közelítve viszont a döntő szempont az emberi lény léte, annak elpusztítása. A klasszikus erkölcsi tanítás magzatgyilkosság és abortusz között tett különbséget. Az előbbin a(z anyaméhen kívül is életképes) magzatnak az anyaméhben történő megölését (caedes in utero), az utóbbin a „fejletlen” (az anyaméhen kívül még nem életképes) magzatnak az anyaméhből való, halálát okozó eltávolítását értették.

Az abortusz kánoni fogalma kapcsán Sanchis kiemeli, hogy bár az 1917. évi CIC nem tartalmazott definíciót, „valódi gyilkos”-nak minősült az, aki bármilyen módon is abortuszt követett el. A vélemények azonban a kánonjogászok körében sem voltak egyezők. Sanchis rámutat, hogy a technikai fejlődés eredményei, illetőleg az abortusz céljából alkalmazott modern eszközök megjelenése következtében időszerűtlenné vált a magzatgyilkosság és az abortusz közötti különbségtétel; s hogy az abortusz kánoni fogalmának tisztázása amiatt (is) különösen fontos, mert a büntetés súlyossága és az automatikus mód, amellyel a büntetés hatálya alá kerül az elkövető, nem teszik lehetővé sem a határozatlanságot, sem pedig a bizonytalanságot (vö. CIC 14. kánon).⁴

A kérdés⁵ végül a Pápai Kódexmagyarázó Bizottság⁶ elé került, amely azt a választ adta, hogy abortuszon (magzatelhajtáson) a magzat⁷ megölését kell érteni, bármily módon illetve eszközzel (pl. spirállal, gyógyszerrel), és a fogantatás pillanatától kezdve⁸ bármilyen időben (akár a „fejletlen”, akár a „fejlett” magzatnak az anyaméhből való eltávolítása, vagy méhen kívüli, in vitro megtermékenyítés során történő elpusztítása révén) is kövessék el azt,⁹ azaz kánonjogi értelemben a

⁴ Megjegyzendő, hogy már Nagy Szent Baszileiosz kánonjai sem tettek különbséget „kiformálódott” és „még formátlan” magzat között: mindkét eseti körben gyilkosságnak minősült a cselekmény. (Részletesen ld. ERDŐ P., *Magzatvédelem a mai egyházjogban. Távlatok*. 1995/3-4. sz. 343-344.), valamint ld. ERDŐ P., *Egyházjog*. Bp., 1992. 535.

⁵ „Vajon magzatelhajtáson (abortuszon), amelyről az 1398. kánonban van szó, csak az éretlen magzat kivétele értendő-e, vagy ugyanazon magzat megölése is, bármilyen módon és bármely helyen is végzik a fogantatás pillanatától kezdve?”

⁶ 1989. március 1-től: Pápai Törvénymagyarázó Tanács.

⁷ „A magzat kifejezés a világrahozatal gyümölcse, a fogantatástól a születésig terjedő szakaszban.” („Il termine feto indica il futuro della generazione umana, nell'arco di tempo che va dal concepimento fino alla nascita.”) „Megölni annyit jelent, hogy halált okozni, ...” („Uccidere significa causare la morte, ...”) Ld. 3-as sz. lábjegyzet, 667-668.

⁸ A fogantatás pillanata, mint kezdő időpont magából a kánon szövegéből is nyilvánvaló, mivel ott időbeli megszorítás nincs, a törvényeket pedig a szavak sajátos jelentése szerint kell érteni (vö. CIC 17. kánon).

fentiek szerinti, orvosi megközelítésben használt, ún. „életképességi” stádiumban elkövetett „koraszülés” is abortusznak (magzatelhajításnak) minősül; ez az ún. „koraszülés” azonban a magzat és az anya életének megmentése céljából megengedett.

Erdő Péternek az abortusz kánonjogi fogalmára adott reflexiójában: az abortusz végzése a kánoni hagyomány szerint, melyet újabb törvényi meghatározás hiányában ma is követnünk kell a fogalom értelmezése tekintetében (vö. CIC 6. kánon 2. §), azt a *cselekvést* jelenti, mellyel valaki *közvetlenül, szándékosan, hatékony* fizikai vagy morális cselekvéssel a magzat elhajítását okozta.¹⁰

A hatályos magyar állami büntetőjog szerinti magzatelhajítás fogalma alatt az emberi magzat jogellenes megsemmisítése értendő. A bűncselekmény *jogi tárgya* a magzat élete és az állapotos nő egészsége, testi épsége. A bűncselekmény *passzív alanya* az állapotos nő magzata. Csak élő magzat ellen követhető el a bűncselekmény, halott magzat elhajítása – még ha nem is orvos eszközli – nem vonható a tényállás körébe. A magzat fejlettsége – hatályos állami büntetőjogunkban is – közömbös, ennél fogva elkövethető a magzat kialakulásától, a fogantatás pillanatától (vö. 1992. évi LXXIX. tv. preambuluma) a természetes szülés bekövetkezéséig. Közömbös az is, hogy az elhajított élő magzat mennyiben volt képes méhen kívüli életre, továbbá, hogy törvényes házasságból, vagy házasságon kívüli nemi viszonyból származott. E körülmények a büntetés kiszabása során értékelhetők.¹¹

2. AZ IN VITRO MEGTERMÉKENYÍTÉS ÉS A MAGZATELHAJTÁS BÜNTETŐJOGI TÉNYÁLLÁSÁNAK PROBLEMATIKÁJA

A magzatelhajítás büntetőjogi tényállásának egyik új, alapvető kérdéseként jelentkezik, hogy e delictum megvalósulhat-e akkor, ha a magzat lombikban (in vitro), tehát az anya testén kívül fogan meg (mesterséges megtermékenyítés), és (még) ott fejlődik. Sanchis határozott véleménye, hogy ilyenkor nincs szó – a CIC 1398. kánonja szerinti – abortusról, függetlenül attól, hogy az erkölcsi tanítás és az Egyház Tanítóhivatala szerint sem megengedett az ilyen tevékenység (ugyanis ebben az esetben mindenképpen egy magzat elpusztításáról van szó).¹² Sanchis álláspontja szerint ez a tevékenység nem minősül magzatelhajításnak, a magzatelhajítás büntetendő cselekményét képező beavatkozásnak, „többek között azért, mert a

⁹ A Bizottság válasza: 1988. január 19. Pápai jóváhagyás: 1988. május 23. Kihirdetés: 1988. december 12., Acta Apostolicae Sedis (AAS). LXXX. évf. 1988. 1818. A CIC 16. kánonja kimondja: „1. §. A törvényeket hitelesen magyarázza a törvényhozó és az, akit ő a hiteles törvényt magyarázatra felhatalmazott. 2. §. A törvény módjára kiadott hiteles törvényt magyarázatnak ugyanolyan érvénye van, mint magának a törvénynek, és ki kell hirdetni; visszamenő hatálya van akkor, ha a törvény önmagukban biztos szavait csak megvilágítja; ha a törvényt leszűkíti, kiterjeszti vagy a kétes szöveget magyarázza, nincs visszamenő hatálya.”

¹⁰ Ld. 4-es sz. lábjegyzet, 345. (Távlatok), valamint vö. uo. 535-536. (Egyházjog).

¹¹ Ld. HORVÁTH T., *A személy elleni bűncselekmények. = A Büntető Törvénykönyv magyarázata. Különös Rész.* Szerk.: Györgyi K. és Wiener A. I. Bp., 1996. 330.

¹² Van olyan felvetés is, hogy ebben az esetben a CIC 1397. kánonja szerinti *emberölés* büntetendő cselekménye valósul meg.

kánon kidolgozásának pillanatában, úgy tűnik, hogy nem vettek tekintetbe, s így nem is lehetett felfogni, egy nem a terhességre vonatkozó abortusz-fogalmat”;¹³ majd így folytatja: „Mivel az abortusz kánoni fogalma jogi fogalom volt, nincs kétség afelől, hogy egy törvényi rendelkezés ennek a fogalomnak a körét tágíthatná vagy szűkíthetné. Viszont kétesnek tűnik az, hogy ez egy hiteles magyarázat révén hajtható végre, még ha ugyanolyan érvénye van, mint magának a törvénynek (ld. CIC 16. kánon 2. §), főleg akkor, ha számolunk azzal, hogy a büntetőszabályokat szorosán kell értelmezni (ld. CIC 18. kánon). Továbbá nem szabad megfélemlenünk a pontos szövegről, vagyis arról, hogy a hiteles értelmezés, amelyet magyarázunk, nem szándékozik tipizálni egy új büntető tényállást, hanem tisztázni kívánja a törvénykönyvben már szabályozott büntetendő cselekmény bizonytalan aspektusait, ...”.¹⁴ Sanchis szerint szükség volna, a születő emberi élet értékének és a világrahozatal méltóságának védelme érdekében, egy részletezett kánoni normára, mely az emberi létrehozás folyamataiba orvos-biológiai módszerekkel történő beavatkozások nem megengedett használatára vonatkozik.

Erdő Péter nem vitatja, hogy az *in vitro* megtermékenyített, méhen kívüli magzat megölése is a magzatelhajtás büntetőjogi törvényi tényállása szerinti abortusznak minősül.¹⁵

Ezzel kapcsolatos álláspontom összefoglalása, a Pápai Kódexmagyarázó Bizottság hiteles magyarázatát vallva:

1. abortuszon, az abortusz előidézésén („*abortum procurat*”) a magzat megölését kell érteni, a fogantatás pillanatától kezdve, függetlenül fejlettségi fokától, az elkövetés módjától, eszköztől, és attól, hogy természetes vagy mesterséges úton (*in vitro*) következett-e be a megtermékenyítés (mindegy, hogy a magzat a méhen, illetve az anya testén kívül, vagy azon belül van);

2. az 1. pontban foglaltak szerint sincs megfélemlenve a pontos szövegről; a magzatelhajtás büntetőjogi tényállását magában foglaló kánont – újabb törvényi meghatározás hiányában – a kánoni hagyományt is figyelembe véve kell értelmezni (ld. CIC 6. kánon 2. §); a törvényhozó, ellenállva a többektől érkező kéréseknek, az 1983. évi CIC-ben sem akarta meghatározni az abortusz fogalmát;¹⁶ a lényeg pedig a magzat megölésén van¹⁷;

¹³ „tra l'altro perché al momento dell'elaborazione del canone sembra che non si fosse considerata, né era allora concepibile, una nozione di aborto non riferita alla gravidanza.” (ld. 3-as sz. lábjegyzet, 668.)

¹⁴ Ld. uo. 669.

¹⁵ Ld. 4-es sz. lábjegyzet, 346.(Távlatok), valamint 535-536. (Egyházjog), és Az Egyházi Törvénykönyv. (A Codex Iuris Canonici hivatalos latin szövege magyar fordítással és magyarázattal.). 4. k. Szerk., fordította és a magyarázatot írta: ERDŐ P. Bp., 2001. 942-943. (Erdő Péter által írt magyarázatban: „A kánonban jelzett magzatelhajtáson nem csupán az éretlen magzat kivétele értendő, hanem a megfogant embrió bármilyen módon és helyen („lombikban”) való elpusztítása is, vö. PCI, Resp., 1988. XII. 12: AAS 80, 1988, 1818.”).

¹⁶ A CIC-re nem jellemző a fogalom-meghatározás.

¹⁷ Vö. 4-es sz. lábjegyzet, 346. (Távlatok), valamint 536. (Egyházjog).

3. a fogantatás pillanata, mint kezdő időpont magából a kánon szövegéből is nyilvánvaló, mivel ott időbeli megszorítás nincs, a törvényeket pedig a szavak sajátos jelentése szerint kell érteni (CIC 17. kánon);

4. a mesterséges megtermékenyítéssel kapcsolatban, valamint a különböző kísérletek során elpusztuló embriókra tekintettel az Apostoli Szentszék a CIC 1398. kánonjához hiteles magyarázatot fűzött, melyben kifejtette, hogy abortusz (a fent leírt büntetendő cselekmény értelmében) a méhen kívüli, in vitro megtermékenyített magzat megölését is érteni kell (CIC 16. kánon 1-2. §§), mellyel – a 2. pontban foglaltakra, és a CIC 17. kánonjának rendelkezéseire figyelemmel – a CIC 18. kánonja szerinti rendelkezés nem sérül;

5. ha a törvényhozó „az emberi létrehozás folyamataiba orvos-biológiai módszerekkel történő beavatkozások nem megengedett használatára vonatkozó” kánoni normát alkot(hat)na, akkor (túl azon, hogy szűkítené az abortusz hagyományos kánoni fogalmát, különbséget téve a magzatok között, azaz nem minden magzat lenne a fogantatás pillanatától kezdve abszolúte védendő) – akár csak implicite is – főszabályként elismerné az „emberi létrehozás” folyamataiba történő mesterséges (orvos-biológiai), azaz természetellenes, a természet rendjét és törvényét (a természetjogot) sértő beavatkozások létét (erre pedig a legfőbb törvényhozónak sincsen „felhatalmazása”, azaz joga).

A hatályos magyar állami jog – hasonlóan számos világi jogrendhez – jelentős különbséget tesz aszerint, hogy a magzat az anyaméhen belül vagy azon kívül (mesterséges körülmények között, pl. in vitro) van: ld. 1992. évi LXXIX. tv. 1. §, 1997. évi CLIV. tv. 165-187. §§; amely – az állami jogban – kétségkívül a magzattelhajtás további (alkotmányellenes¹⁸) dekriminalizációját jelenti.

3. AZ EGYENES ÉS AZ ESHETŐLEGES SZÁNDÉKKAL ELKÖVETETT ABORTUSZ BÜNTETŐJOGI MEGÍTÉLÉSE ÉS ELHATÁROLÁSA; OBJEKTÍV ÉS SZUBJEKTÍV TÉNYÁLLÁSI ELEMELK, STÁDIUMOK

Sanchis említett művében (leszögezve, hogy a spontán vagy a gondatlanságból okozott abortusz elkövetője nem büntethető) az ún. *egyenes* (direkt, közvetlen, célzatos, azaz – a magatartás következményeit – kívánt) és *eshetőleges* (eventualis, közvetett, belenyugodott) szándékkal elkövetett abortusz büntetőjogi megítélésével foglalkozik. Ennek keretében azt az álláspontot képviseli, hogy míg a „közvetlen” (egyenes szándékkal elkövetett) abortusz – az alábbiakban említendő egyéb feltételek együttes fennállása esetén – büntetőjogilag is mindig releváns (magzattelhajtás), addig a „közvetett” (eshetőleges szándékkal elkövetett) abortusz nem feltétlenül; az utóbbi esetben az abortusz nem kívánt mellékhatásként (hanem a magatartás következményeibe való belenyugvással) jön létre, s ha a cselekményt „jó cél” vezérli, megengedett (elfogadható, „nem rossz”).

¹⁸ Ld. HÁMORI A., *A magzat élethez való joga*. Bp., 2000. 25-138.

Erdő Péter – Sanchis-zal egyezően – így ír erről: nem követi el ezt a büntetendő cselekményt az, aki olyan beavatkozást végez, mely kettős hatással, duplex effectus-szal jár, ha a szándék a másik, jó hatásra irányult, a magzatelhajtást viszont az illető nem akarta közvetlenül (egyenes szándékkal, célzatosan); viszont ha az akarat közvetlenül (kívánva, vö. *deliberate*, „készararva”, megfontolva, meggondolva – CIC 1321. kánon 2. §) a magzat elhajtására, illetve megölésére irányult, a bűncselekmény még akkor is megvalósult, ha ezt valaki egy általa jónak tartott célból hajtotta végre („*a jó cél ilyenkor sem szentesíti az eszközt*”¹⁹).²⁰

Mindebből az látszik kitűnni, hogy ha az elkövetőt nem a „jó cél” (hanem az erkölcsileg rossz cél) vezérli, akkor az eshetőleges szándékkal elkövetett abortusz is büntetendő a CIC 1398. kánonja szerint. Ez alapján akkor viszont fölvetődik a kérdés, hogy a CIC 1321. kánonjának 2. §-ában foglalt „*deliberate*” fordításaként²¹ – az egyértelműbb értelmezés érdekében – lehetséges-e a tágabb értelmű (az „*eshetőlegességre*” *egyértelműen* kiterjedő) „szándékosan” kifejezés használata (összhangban ugyanezen kánon 1. §-ával, amely kétség kívül a jogi nyelvezetben a „szándékos”-ságra sokkal inkább használt „*dolus*” kifejezést tartalmazza). E két §-nak a „szándékosság” körében fennálló eltérő megfogalmazása (véleményem szerint) nem jelent különbséget a büntethetőség (a felelősség mértéke) szempontjából. A 2. § szerinti megfogalmazás („*deliberate*”) – esetleg – az implicit „*macacsság*” fennállásának szükségességére tekintettel jelenik meg. Ami azonban nem jelenti azt, hogy az 1. § szerinti „szándékos”-ság (*dolus*) fogalmát szűkebben kellene alkalmazni, amely által az nem terjedne ki az eshetőleges szándékosságra (*dolus eventualis*). Pusztán arról van (illetve lehet) szó, hogy a „szándékos”-ság fogalma az egyházi büntetőjog sajátosságának megfelelően – figyelemmel a CIC 1752. kánonjában foglalt egyházjogi célra és legfőbb vezérelvre, az Egyház legfőbb törvényére (*salus animarum*) – értendő.²²

Ezt alátámasztja az is, hogy a CIC 1321. kánonjának 2. §-ában foglalt rendelkezés második fordulata szerint, ha a törvény vagy a parancs úgy rendelkezik, a büntetendő törvénynek, illetve parancsnak a „kötelező gondosság” elmulasztása (*negligentia* – hanyag gondatlanság) folytán elkövetett (tehát meghatározott személy részéről erkölcsileg és jogilag súlyosan beszámítható) *külső* (de nem feltétlenül nyilvános) áthágása (megsértése) büntethető.²³

Márpedig, ha a törvényhozó egy meghatározott büntetendő cselekmény gondatlan elkövetési alakzatát is büntetni rendeli, akkor nyilvánvalóan az annál súlyosabban minősülő, eshetőleges szándékkal elkövetett cselekményt is büntetni rendeli.²⁴

¹⁹ Ld. Magyar Püspöki Kar 1956. évi szeptember hó 12. napján kelt körlevele.

²⁰ Ld. 4-es sz. lábjegyzet, 345-346. (Távlatok). Vö. SOMFAI B., *Életet védeni – életet kioltani. Távlatok*. 1994/1. sz. 28-41. p.

²¹ Ld. 15-ös sz. lábjegyzet, 891. p. (Az Egyházi Törvénykönyv).

²² Vö. CIC 1347. kánon (implicit – bennfoglalt – *macacsság*), 1326. kánon 1. § 1. sz. (explicit – kifejezett – *macacsság*), 1358. kánon 1. §. Ld. 4-es sz. lábjegyzet, 493. p. (Egyházjog).

²³ Vö. CIC 1321. kánon 1. §.

Sanchis a kettős hatású cselekménynek való minősítéshez szükséges feltételeket, amelyek tényszerűen, valóban közvetetté (esetlehetőlegessé) és erkölcsileg elfogadhatóvá teszik azt, a következőkben látja:

- a cselekmény ne legyen önmagában meg nem engedett vagy rossz (legyen jó vagy közömbös);
- a rossz hatás ne a jó hatás (cél) elérése érdekében felhasznált eszköz legyen (a jót nem a rosszon keresztül kell elérni);
- a szándéknak jónak kell lennie;
- egy *arányos mértékben súlyos oknak* kell fennállnia.

Sanchis kiemeli: a „fajnesesítő” abortuszt, melyet azért idéztek elő, hogy egy olyan kisgyermek születését elkerüljék, aki biztosan vagy valószínűleg abnormális lesz, vagy valamilyen módon sérült marad, közvetlen (egyenes szándékkal, célzatosan, azaz kívánva elkövetett) abortuszként kell értékelni; a terápiásnak nevezett abortuszt illetően, amely az anya életének és/vagy egészségének megőrzését célozza, megjegyzi, hogy általában közvetlen (egyenes szándékkal elkövetett) abortusról van szó (pl. a rendellenes elhelyezkedésű magzatot tartalmazó méhkürt kimetszése esetén); az állapotos nőtől rákos daganat miatt történő méheltávolítást viszont közvetett (esetlehetőleg szándékkal elkövetett) abortusznak tekintik.

A Magyar Állam hatályos jogában „veszélyeztetettség”, illetőleg az állapotos nő „súlyos válsághelyzete” esetén, a magzati élet védelméről szóló 1992. évi LXXIX. törvényben meghatározott feltételekkel lehetővé teszi a „terhesség” megszakítását; súlyos válsághelyzetnek azt nevezi, amely testi vagy lelki megrendülést, illetve társadalmi ellehetetlenülést okoz [tv. 5. § (1)-(2) bek.]; a „veszélyeztetettség” körében – az állapotos nő életét veszélyeztető egészségi ok („végszükségi” indikáció) mellett – elismeri a szakirodalomban egészségügyi (orvosi), genetikai és kriminális (etikai) indikációknak nevezett „terhesség”-megszakítási okokat [ld. tv. 6. § (1)-(4) bek.],²⁵ s amellyel – álláspontom szerint – alkotmányellenesen, a törvényi rendelkezések által meghúzott határokig dekriminalizálja a Btk. 169. §-ában foglalt tényállások szerinti magzatelhajtás büntetettét és vétségét.²⁶

A Btk. 169. §-a szerint „(1) Aki más magzatát elhajtja, büntetett követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. (2) A büntetés öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a magzatelhajtást a) üzletszerűen, b) a nő beleegyezése nélkül, c) súlyos testi sértést vagy életveszélyt okozva követik el. (3) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a magzatelhajtás halált okoz. (4) Az a nő, aki magzatát elhajtja vagy elhajatja, vétséget követ el, és egy évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.”²⁷

²⁴ Vö. CIC 1326. kánon 3. sz. (luxuria – tudatos gondatlanság).

²⁵ A törvény kritikájaként ld. JOBBÁGYI G., *A méhmagzat életjoga. Az abortuszlegalizáció konfliktusa*. Bp., 1994. 169-176. és HÁMORI A., *A magzat élethez való joga*. Bp., 2000. 39-45.

²⁶ Ld. HÁMORI A., *A magzat élethez való joga*. Bp., 2000. 25-138.

²⁷ Ld. 11-es sz. lábjegyzet, 329-333. p., valamint Hámori Antal: *A magzat élethez való joga*. Bp., 2000. Logod K. 139-151. p.

A hatályos magyar állami büntetőjogban a magzatelhajtás bármely változata – egyezően a kánonjogban foglalt rendelkezésekkel (ld. CIC 1321. kánon 2. §, 1398. kánon, vö. 1399. kánon) – kizárólag szándékosan valósítható meg; egyenes vagy eshetőleges szándékkal (deliberate, tehát nem könnyelműen bízva a saját magatartás előre látott lehetséges következményeinek elmaradásában, mert az már tudatos gondatlanság, *luxuria* – vö. CIC 1326. kánon 3. sz.); *motívum* és *célzat* a tényállás, illetve a Btk. szerinti alaptényállások minősítése szempontjából közömbös, esetlegesen büntetékiszabási tényező;²⁸ a magzatelhajtást eredményező gondatlan magatartás az állapotos nő részéről – pl. izgatószerke bevétele vagy teher emelése – nem büntetendő;²⁹ a kánonjog szerinti, említett duplex effectus-szal járó magatartás tanúsítója a fentiekben hivatkozott magzati élet védelméről szóló törvényben, illetve az egészségügyről szóló törvényben³⁰ foglalt jogellenességet kizáró okok („*mentesség*”) miatt, de a törvényi, jogellenességet kizáró szabályozás egykoron fennálló volt hiánya esetén – a jogellenesség („önkényesség”)³¹ „elenyészése”, a szükségesség és indokoltság, az arányosság fennállása folytán – szintén nem büntethető (ld. pl. végszükségi helyzet fennállása, ami büntethetőségi akadály);³² egyébként tehát – véleményem szerint – mind a kánoni, mind az állami jog szerint – szem előtt tartva a többi mentő és enyhítő körülményeket (CIC 1322-1324. kánonok) – büntetőjogilag releváns az eshetőleges szándékkal történő *elkövetési magatartás* (a magzat elhajtása, illetve elhajtatása),³³ bármely *módon* és *eszközzel* is valósuljon meg az; történhet gyógyszeres beavatkozás formájában, vagy művi (méhűri) beavatkozás útján, de eredményezheti azt az állapotos nő bántalmazása, sőt elképzelhető pszichikai behatás is, ha az elkövető szándéka akár csak eshetőlegesen is a magzat elhajtására terjedt ki. A magzatelhajtás egyaránt elkövethető tevőleges magatartással és mulasztással: az utóbbi a gyakorlatban rendkívül ritka, de lehetőségét kizárni elvileg nem lehet.³⁴ A magzatelhajtás „eredmény-bűncselekmény”. A magatartás csak akkor vonható a törvényi tényállás körébe, ha az elkövetési magatartás és az *eredmény* – a magzat halála – között az *okozati kapcsolat* fennáll.

²⁸ Vö. CIC 1327. kánon.

²⁹ Vö. CIC 1399. kánon, 1315. kánon 1. §, 1316-1320. kánonok (a *luxuria* vonatkozásában, illetve, ha az ismételten elkövetésre kerül, vagy más súlyosító – „felminősítő” – körülményekkel párosul).

³⁰ Ld. 1997. évi CLIV. tv. 1. § c) pont, 2. § (1) bek., 3. § i), j), n) pontok, 16. § (5) bek., 17. § (2) bek. b) pont, 18. § (1)-(2) bek., 21. § (2) bek.

³¹ Vö. Alkotmány 54. § (1) bek.

³² Ld. Btk. 22. §; Mohácsi Péter és Szeder Gyula: A büntetőjogi felelősségre vonás akadályai. = A Büntető Törvénykönyv magyarázata. Általános Rész. Szerk.: Györgyi Kálmán és Wiener A. Imre. Bp., 1996. KJK. 61-76. p.; valamint vö. Hámori Antal: Az „autonómia tisztelete” a magyar jogban (a szíami ikrek élethez való joga és szüleik önrendelkezéshez való joga „kollíziójá”-nak tükrében). *Alma Mater*. 2001/5. sz. 113-134. p. Vö. CIC 1323. kánon 4. sz. (ha a magatartás belsőleg *nem* rossz, vagy *nem* válik a lelkek kárára).

³³ Vö.: 4-es sz. lábjegyzet, (Egyházjog) 535. p. (122-es sz. lábjegyzetben foglaltak).

³⁴ Vö. Erdő Péternek a fentiekben ismertetett abortusz-definíciójával, amelyben az elkövetési magatartás a tevőlegesség, a cselekvés körére szűkül. Ld. 1321. kánon 1-2. §§.

Az okozati kapcsolat körében Sanchis kifejti, a magzatelhajtás bűncselekményének 1398. kánon szerinti megvalósulásához szükséges az is, hogy e tekintetben se legyen semmi kétség;³⁵ álláspontja szerint például a méhen belüli eszköz (ld. spirál) vagy a következő napi pirula használata, bár van magzatelhajtó hatásuk, nem járnak szükségszerűen abortusszal, mert ez majd az előzetes tényleges megtermékenyítéstől függ; miután a magzat fejlődésének eme szakaszában – külön megbizonyosodási vizsgálat nélkül – nem lehet tudni azt, hogy a megtermékenyítés megtörtént-e vagy sem, ezen eszközök használata által okozott lehetséges abortuszok, éppen azok bizonytalansága miatt, nem esnek a megállapított büntetés alá; az ún. „következő havi pirula” (ld. RU 486) felhasználásának esetében azonban az abortuszról való bizonyosság teljes (ha az elkövető szándéka a magzatelhajtásra terjedt ki, vagyis ha tudta és legalább eshetőlegesen akarta is a „terhesség” megszakítását, ez a készítmény ugyanis előidézi azt).

A kánoni jog szerint a büntetendő cselekmény elkövetéséhez az eredmény bekövetkezése (effectu secuto, a magzatelhajtó magatartás „sikeressége”, a magzat halála), azaz a befejezettség szakasza is szükséges, vagyis nem elegendő a kísérlet, a beavatkozás megkezdése, vagy annak befejezése úgy, hogy az eredmény (a magzat halála) nem következik be; szemben az állami büntetőjoggal, amely azt is büntetni rendeli.³⁶ A Btk. 17. §-ának (1) bekezdése szerint „A kísérletre a befejezett bűncselekmény büntetési tételét kell alkalmazni.”³⁷ Kísérlet megállapítható akkor is, ha a magzat halála nem az elkövető tevékenysége következtében, hanem más okból állt elő, továbbá, ha a „terhesség” megszakadt ugyan, de az élve született magzat életben marad.

4. AZ ELKÖVETŐK ÉS BÜNTETÉSÜK

A CIC-nek a büntetendő cselekmények büntethetőségére vonatkozó általános normatívája értelmében a büntetendő cselekményhez fűzött, latae sententiae (önmagától beálló) büntetésbe a (fő)tettesek és azok a (társtettesek, valamint) bűnré-

³⁵ Az „in dubio pro reo” klasszikus büntető-eljárásjogi elve szerint a kételyek, a kétségek a terhelt javára szolgálnak (a bizonyítás sikertelen); az ügydöntő bírói határozatban csak a kétséget kizáróan bizonyított tényt lehet a terhelt terhére értékelni; ha a bizonyítás tárgyául szolgáló tény tekintetében a bizonyítás összes lehetőségeinek kimerítése ellenére is kétség marad fenn, azt az ügydöntő határozatban a terhelt javára kell értékelni. Ld. Tremmel Flórián: Büntető eljárásjog. Általános rész. Pécs, 1996. JPTE. 63-65. p. Vö. 1973. évi I. tv. 61. § (4) bek., 1998. évi XIX. tv. 4. §.

³⁶ Ld. Btk.16. § és 11-es sz. lábjegyzet, 331-332. p. CIC 1398. kánon, 1321. kánon 1-2. §§, vö. 1328. kánon és 29-es sz. lábjegyzetben foglaltak.

³⁷ „A büntetést korlátlanul enyhíteni vagy mellőzni is lehet, ha a kísérlet alkalmatlan tárgyon vagy alkalmatlan eszközzel követik el.” – (2) bek. „Nem büntethető kísérlet miatt, akinek önkéntes elállása folytán marad el a bűncselekmény befejezése, továbbá az sem, aki az eredmény bekövetkezését önként elhárítja.” – (3) bek. „Ha a (2)-(3) bekezdés esetén a kísérlet már önmagában is megvalósít más bűncselekményt, az elkövető e bűncselekmény miatt büntetendő.” – (4) bek., ld. pl. a szubszidiárius jellegű kényszerítés büntetettét (Btk. 174. §). Vö. Hámori Antal: A magzat élethez való joga. Bp., 2000. Logod K. 139-151. p. CIC 1328. kánon. Ld. 15-ös sz. lábjegyzet, 896-898. p. (Az Egyházi Törvénykönyv), 4-es sz. lábjegyzet, 491. p. (Egyházjog).

szesek esnek, akik a törvényben vagy a parancsban nincsenek említve, ha közreműködésük („tevékenységük”) nélkül (legyen az akár fizikai, akár pszichikai jellegű) a büntetendő cselekményt nem követték volna el, és a büntetés olyan természetű, hogy azt alkalmazni lehet rájuk; máskülönben utólag kimondandó büntetésekkel büntethetők (ld. CIC 1329. kánon). A CIC 1398. kánonjának – önmagától beálló kiközösítésbe esés – büntetése a magzatelhajtásban nélkülözhetetlen közreműködőkre (társtettesekre, valamint részesekre: felbujtókra, fizikai és pszichikai bűnségekre) az 1329. kánon rendelkezései szerint vonatkozik.³⁸

Ám figyelembe kell venni, hogy – mint az önmagától beálló büntetések általában – a CIC 1398. kánonjában szereplő kiközösítés is csak akkor sújtja az elkövetőt („áthágót”), ha az tudja, hogy a magzatelhajtásért kiközösítés jár (CIC 1324. kánon 1. § 9. sz. és 3. §); ugyancsak szem előtt kell tartani a többi mentő és enyhítő körülményeket (CIC 1322. és 1323-1324. kánonok), melyek mind mentesítenek az önmagától beálló büntetések alól; így például az az elkövető, aki még nem töltötte be 18. életévét, nem válik automatikusan kiközösítetté (CIC 1324. kánon 1. § 4. sz., vö. uo. 3. §, 97. kánon 1. §); szintén nem esik kiközösítésbe az, aki a büntetendő cselekményt „akárcsak viszonylagosan is súlyos félelem” hatására, illetve „szükségből vagy súlyos kellemetlenségtől hajtva” követte el (CIC 1324. kánon 1. § 5. sz., vö. uo. 3. §) – ezeknek a körülményeknek enyhítő hatásuk van (vezeklést kell alkalmazni).³⁹

A latae sententiae büntetések magából a tényből – jelen esetben a „sikeres” magzatelhajtás tényéből – kifolyólag, automatikus módon és a büntetendő cselekmény elkövetésének pillanatától kezdve állnak elő.

Sanchis megemlíti azt az esetet is, amikor a magzatelhajtó „megbízója” egy állami hatóság: a megbízást bűnözési parancsnak hívják; tágabb értelemben a megbízó a főtettes; és az abortuszt elvégző orvos, valamint e beavatkozásban résztvevő munkatársai is a kiközösítettek közé tartoznak, feltéve, hogy tudtak, illetve saját hibájuk miatt (tehát gondatlanságból kifolyólag) nem tudtak a törvényszegésről és a törvényhez fűzött büntetésről, az önmagától beálló kiközösítésbe esésről.⁴⁰

A szerzetesekre, de a világi intézmények és az apostoli élet társaságai tagjaira is vonatkozó büntetésszerű jogkövetkezmény, hogy a cselekmény elkövetőjét az intézményből el kell bocsátani (CIC 695. kánon 1. §; vö. 729. kánon és 746. kánon).⁴¹

Az ellenőrizetlen „súlyos válsághelyzet” indikáció ismételt törvénybe foglalása⁴² előtt az Egyház tudatta az országgyűlési képviselővel a cselekményüknek az 1398. kánon szerinti súlyát, illetve büntetését.⁴³

³⁸ Ld. 15-ös sz. lábjegyzet, 898-899. p. (Az Egyházi Törvénykönyv), 4-es sz. lábjegyzet, 491-492. p. (Egyházjog).

³⁹ Ld. 15-ös sz. lábjegyzet, 892-893. p. (Az Egyházi Törvénykönyv), 4-es sz. lábjegyzet, 487-490. p. (Egyházjog).

⁴⁰ Ld. CIC 1325. kánon.

⁴¹ Ld. 4-es sz. lábjegyzet, 536. p. (Egyházjog).

⁴² Ld. 2000. évi LXXXVII. tv.

A Btk. 169. §-ában foglalt tényállások szerinti magzatelhajtás büntette, illetve vétsége [ld. (4) bekezdés szerinti privilegizált tényállás] tekintetében elmondható, hogy a bűncselekmény alanya tettesi minőségben az (1) bekezdésben meghatározott esetben az állapotos nőn kívül bárki lehet, a (4) bekezdés körében viszont csak az állapotos nő, aki maga hajtja el magzatát vagy azt mással hajtatja el; a magzatelhajtás minősített eseteinek alanya az állapotos nő sohasem, hanem csakis harmadik személy lehet; a tettesi – alanyi – kör eltérő szabályozása következtében a társtettség és a részesség esetei sajátosan alakulnak.⁴⁴

5. A KIKÖZÖSÍTÉS ELENEDÉSE

A magzatelhajtás miatti – törvény által rendelt és még (hivatalosan) ki nem nyilvánított, önmagától beálló (latae sententiae)⁴⁵ – kiközösítés büntetését – mivel annak elengedése nincs fenntartva az Apostoli Szentszéknek – az ordinárius elengedheti alárendeltjeinek és azoknak, akik területén tartózkodnak, vagy ott követték el ezt a büntetendő cselekményt, és szentségi gyónásban elengedheti bármelyik püspök is (CIC 1355. kánon 2. §)⁴⁶ – „feloldozás”;⁴⁷ továbbá mind a székesegyház, mind a társegyház penitenciárius kanonokja hivatalánál fogva megbízottnak tovább nem adható rendes felhatalmazással rendelkezik az egyházmegyében még az idegenek, az egyházmegyei hívek tekintetében pedig még az egyházmegye területén kívül is (pl. közös zarándoklat során) a szentségi fórumon történő feloldozásra (CIC 508. kánon 1. §), vagyis ha valaki gyónásban vallja meg az abortuszt, de kitűnik, hogy e tétével kiközösítésbe esett (mivel a fent említett enyhítő körülmények nem álltak fenn), a penitenciárius kanonok a büntetést elengedheti, majd azonnal feloldozhatja a gyónót; a lelkesznek kórházakban, börtönökben és tengeri úton csak ezeken a helyeken gyakorolható felhatalmazása van a föloldozásra, a CIC 976. kánon előírásának fenntartásával (CIC 566. kánon 2. §); illetőleg a CIC 1354. kánonjának 1. §-ában foglalt rendelkezés szerint az 1355-1356. kánonokban felsoroltakon kívül, ugyancsak elengedhetik az illető büntetését mindazok, akik a büntetéssel megerősített törvény alól felmentést adhatnak,⁴⁷ a 2. § kimondja, hogy

⁴³ Vö. CIC 11. kánon: „A tisztán egyházi törvények azokat kötelezik, akiket a katolikus egyházban keresztelek meg, vagy oda fölvettek, és eszük elégséges használatával rendelkeznek, továbbá, ha csak a jog kifejezetten másképp nem rendelkezik, hetedik életévüket betöltötték.” (a kiközösítés – excommunicatio – tisztán egyházi törvényen alapul).

⁴⁴ Részletesen ld. 11-es sz. lábjegyzet, 331. p.

⁴⁵ A CIC-ben 16 önmagától beálló büntetés maradt: 5 felfüggesztés (1370. kánon 2. §, 1378. kánon 2. §, 1383. kánon, 1390. kánon 1. §, 1394. kánon 1. §), 4 egyházi tilalom (1370. kánon 2. §, 1378. kánon 2. §, 1390. kánon 1. §, 1394. kánon 2. §) és 7 kiközösítés, melyből kettő alól az ordinárius vagy a megbízott pap „feloldozhat” (1364. kánon 1. §, 1398. kánon), öt pedig a Szentszéknek van fenntartva (1367. kánon, 1370. kánon 1. §, 1378. kánon 1. §, 1382. kánon, 1388. kánon 1. §).

⁴⁶ Az ordináriusok a büntetések elengedésére való hatalmukat továbbadhatják megbízottnak (delegálhatják), mivel az rendes végrehajtói hatalom (CIC 137. kánon 1. §), szemben a püspökökkel, mivel ez méltóságukra tekintettel kapott kiváltságuk.

⁴⁷ A Szent Atya, korlátozott mértékben a római egyházmegye területén, felruház azzal a joggal minden olyan papot, aki a római tisztségéből vagy a vikáriátus engedélyezéséből kifolyólag élvezi

a büntetést elrendelő törvény ezenkívül másokat is felhatalmazhat a büntetés elengedésére; erre két példát lehet látni, a halálveszély és a „sürgősség” („súlyos ok”) esetén: a 976. kánon szerint „Minden pap – még ha nem rendelkezik is gyóntatási felhatalmazással – érvényesen és megengedetten oldoz fel minden halálveszélyben levő gyóntót, bármely cenzúra és bűn alól, még akkor is, ha jóváhagyott pap van jelen.”; az 1357. kánon 1. §-a kimondja: „Az 508. és 976. kán. előírásainak fenntartásával, a gyóntató a ki nem nyilvánított, önmagától beálló kiközösítést vagy egyházi tilalmat tartalmazó cenzúrát belső szentségi fórumon elengedheti, ha a gyóntónak nehéz lenne a *súlyos bűn* állapotában maradnia az illetékes előljáró intézkedéséhez szükséges időn át.”, tekintettel arra, hogy a kiközösítés olyan büntetés, amelynek következménye (hatása) a kiközösítettnek a szentségek és szentelmények végzésétől, a szentségek – így a bűn alóli feloldozás – felvételétől való eltiltása,⁴⁸ figyelemmel lévén az egyházjog céljára és legfőbb vezérelvére, az Egyház legfőbb törvényére, a *lelkek üdvösségére* (salus animarum), amelynek mindig meg kell lennie (CIC 1752. kánon).⁴⁹

„A bűnbánat szentségében azok a hívők, akik bűneiket törvényes gyóntatónak megvallják, megbánják, és meg akarnak változni, a gyóntató által adott feloldozás révén elnyerik Istentől a keresztség után elkövetett bűneik bocsánatát, és egyszerűen kiengesztelődnek az egyházzal, amelyet bűneikkel megsebeztek.” (CIC 959. kánon).⁵⁰

---

a jogot a hívők gyónásainak fogadására, hogy elengedje a belső illetékes szentségi hatóságon az 1398. kánonban meghatározott előidézett abortusz miatt önmagától beálló kiközösítést, azzal megegyező bűnbánat elrendelésének kötelezettségével (Rivista Diocesana di Roma, V. 25. 1984. p. 637).

⁴⁸ Ld. 1331. kánon 1. § 2. sz. és 1., 3. sz., 2. §, 1332. kánon, vö. 1041. kánon 4. sz., 1044. kánon 1. § 3. sz., 1047. kánon 2. § 2. sz., 3. §, 1048. kánon. Részletesen ld. Hámori Antal: A communio ekkléziológiai alapjai és kánonjogi vetülete az abortusz tükrében (mint a krisztushívők kötelességeinek és jogainak mértéke). Bp., 2002. 7 p.

⁴⁹ A büntetés határozott célja a bűnös megjavítása. Vö. 1341. kánon, 1344. kánon 2. sz., 1347. kánon 1-2. §§, 1358. kánon 1-2. §§, 1357. kánon 2. §. Részletesen ld. Hámori Antal: Az előidézett abortusz miatti kiközösítés elengedése és a gyóntatópap. Bp., 2002. 7 p.

⁵⁰ Vö. 988. kánon 1-2. §§. Ld. Tomka Ferenc: Lelkipásztori szentségtan. (Gyakorlati teológia I.). 2. k. 1996. Szent Gellért Egyházi K. 144., 146., 150., 154-158., 162., 168., 215-217., 220. p., valamint Horváth Lóránt és Tomka Ferenc: A bűnbocsánat szentsége.=Tomka Ferenc: Lelkipásztori szentségtan. (Gyakorlati teológia II.). 3. k. Bp., 2002. Szent István Társulat K. 217-258. p. (különösen: 241-250. p.).